

УДК 32.019.5:316.64

Колісніченко Роман Миколайович,
кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін
Кіровоградського інституту імені Святого Миколая
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ГЛОБАЛІСТИЧНА СВІДОМІСТЬ: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, ТИПОЛОГІЯ

Розглянуто сутність глобалістичної свідомості, визначено її поняття, структуру, типологію.

Ключові слова: свідомість, глобалістична свідомість, глобальні проблеми.

Важливою передумовою послаблення негативного впливу глобальних проблем сучасності, їх дієвого вирішення є розвиток тих форм політичної свідомості суспільств і народів, в межах яких відбувається відображення, осмислення, оцінювання способів нейтралізації глобальних викликів і загроз сьогодення, формування готовності людини до практичної участі у цьому процесі. Цим обумовлена актуальність дослідження сутності глобалістичної свідомості, чіткого визначення її поняття, структури, типології тощо.

На вивченні змісту глобальних проблем людства зосередилися В. Карпенко, І. Третьякова, В.Хоменко, М. Ялі, інші вчені [9; 24; 27; 30]. Політична свідомість стала предметом досліджень таких відомих науковців як В. Бабкін, О. Бабкіна, В. Бебик, В. Горбатенко, Ф. Кирилюк та ін. [1, с. 215-231; 14, с. 510-511; 18, с. 218-222; 19, с. 252-258]. Серед останніх праць, присвячених проблемам глобальної свідомості, заслуговує на увагу робота Д. Беттельгейзе «Феномен планетарної свідомості: філософсько-антропологічний аспект», де розкривається зміст планетарної свідомості, особливості й шляхи її формування [2]. Проте глобалістична свідомість, як форма політичної свідомості, що відображає глобальні проблеми людства, на жаль залишається недостатньо дослідженою.

Метою статті є аналіз сутності глобалістичної свідомості, визначення її поняття, структури і типології. Для досягнення поставленої мети є необхідним послідовне виконання наступних головних завдань: аналіз сутності і структури суспільної та політичної свідомості; вивчення змісту глобальних проблем людства; визначення поняття глобалістичної свідомості, особливостей її структурних компонентів; виокремлення основних типів глобалістичної свідомості.

Необхідною умовою всебічного дослідження феномену глобалістичної свідомості суспільства є ґрунтовний аналіз таких більш загальних понять як суспільна і політична свідомість, розуміння сутності глобальних проблем людства, глобалістики, глобалізації та ін.

На початковому етапі біологічного розвитку людства під впливом праці, ускладнення умов суспільного життя, появи мови поступово формується вища форма людської психіки, в якій виявляється ставлення людини до свого середовища, здатність змінювати природу, пристосовувати її до своїх потреб. Ця специфічно людська форма психіки, що відрізняє людей від тварин, отримала назву «свідомість» [10, с. 41-44].

Термін «свідомість» (лат. conscientia – свідомість від con – разом, спільно та scienta - знання) вперше використав французький вчений Р.Декарт (1596 – 1650), який вкладав в сутність цього поняття особливу здатність душі, інтелектуальну діяльність суб'єкта, що проектує світ, ототожнював її з мисленням [6, с. 212; 20, с. 289-290].

У сучасній психології свідомість, як правило, пов'язується із здатністю людини виділяти себе з навколишнього світу, із самостереженням, самоаналізом, її існуванням як у індивідуальній, так і у суспільній формах [5, с. 966]. Так, відомий український психолог Р. Павелків аналізує свідомість як вищий рівень психічного відображення об'єктивної реальності, саморегуляції людини як соціальної істоти [12, с. 61-64].

Соціологія розглядає свідомість як сферу суспільного життя, в якій відбувається осмислення, ідейне оформлення, реалізація інтересів і уявлень різних соціальних груп і суспільства в цілому [5, с. 966]. З точки зору юридичної науки свідомість є визначальним чинником для оцінки ставлення особи до права і закону, суб'єктивної сторони злочинів і правопорушень [29, с. 437].

У філософії свідомість розглядається як проблема людського буття, спосіб відображення проблемності суспільного процесу, як явище, що забезпечує зв'язок історії та культури людства [22, с. 492]. Виокремлюються наступні філософські концепції розуміння сутності людської свідомості: ідеалістична, за якою свідомість є активним началом матерії, відірваною від людини і природи субстанцією, що існує самостійно і має надматеріальний характер; дуалістична, згідно якої свідомість і матерія завжди існували у світі як дві самостійні, незалежні одна від одної субстанції, які є вічними, а отже ніколи не виникали; матеріалістична, в межах котрої свідомість розглядається як складна форма особливо організованої матерії, пізнавальний образ, відображення світу в мозку людини; вульгарно-матеріалістична, представники якої ототожнюють ідеальне з матеріальним, думку з нервово-фізіологічними процесами мозку, розуміють свідомість як властивість, атрибут матерії [5, с. 966-967; 25, с. 143-146]. Також виділяється марксистська концепція, за якою свідомість є важливою функцією головного мозку, необхідною сферою діяльності людини; феноменологічна, що розглядає свідомість як невід'ємний від безпосередньої життєвої реальності, специфічний вид буття, який неможливо виразити у традиційно-гносеологічному ракурсі суб'єкт-об'єктних відносин; структуралістична, що передбачає аналіз свідомості в контексті трьох об'єктивностей: структури, несвідомого і мови, а також інші концепції [5, с. 966-967; 25, с. 143-146].

Існує значна кількість різноманітних визначень свідомості залежно від аспектів її дослідження. Найбільш відповідним з них, на думку автора, є визначення В. Ільїна і Ю. Кулагіна, котрі розуміють свідомість як найвищу, властиву тільки людині і пов'язану з мовою функцію мозку, яка полягає в узагальненому і цілеспрямованому відображенні дійсності, попередньому передбаченні результатів мислинневих дій, розумному регулюванні й самоконтролі поведінки людини [8, с. 144]. Свідомість є здатністю людини оперувати образами соціальних взаємодій, дій з предметами, природних і культурних зв'язків, що є відокремленими від безпосередніх контактів з людьми і актів діяльності, розглядати ці образи у якості умов, засобів, орієнтирів своєї поведінки [22, с. 491].

Серед вчених, нажаль, не існує єдності щодо структури свідомості. Як відмічає А. Петровський, до складу свідомості належать знання про оточуючу дійсність, відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, цілепокладання, уява, почуття, в яких відображаються об'єктивні, зокрема суспільні, відносини [12, с. 61-64]. Згідно поглядів В. Андрющенка, Л. Губерського й І. Надольного, в структурі свідомості виділяються пізнавальна, емоційна, мотиваційно-вольова сфери та самосвідомість [25, с. 153]. Л. Смерж звертає увагу на існування оціночної складової свідомості, до основних структурних елементів свідомості відносить знання, оцінки, відношення та почуття [21, с. 202]. В. Ільїн та Ю. Кулагін під основними складовими свідомості розуміють самосвідомість, емоції, почуття, знання, волю і пам'ять [8, с. 146].

З детального аналізу поглядів перелічених та інших відомих науковців випливає, що у структурі свідомості людини виокремлюються її наступні основні складові частини: пізнавальна, що охоплює теоретичні і практичні знання, мислення, уяву і пам'ять; оціночна, до якої належать оцінки, ідеали й відношення; емоційна, що являє собою емоції і почуття; мотиваційно-вольова, яка складається з мотивів, інтересів, потреб суб'єкта в єдності зі здібностями у досягненні цілей; а також самосвідомість як здатність пізнавати власну свідомість, здійснювати самооцінку, самоконтроль, аналіз своїх знань, думок, інтересів, ідеалів, мотивів, вчинків тощо [8, с. 146; 12, с. 61-64; 13, с. 304; 21, с. 202; 25, с. 153].

Залежно від сфери суспільної діяльності виділяються такі форми суспільної свідомості як правова, моральна, естетична, релігійна, філософська, наукова, економічна, екологічна, історична, соціальна, політична та інші [13, с. 305].

Активне наукове вивчення політичної свідомості розпочалося з середини ХХ ст. після виявлення обмеженості ортодоксального біхевіоризму та доведення представниками необіхевіоризму того, що розуміння політичної поведінки вимагає аналізу таких явищ, як політична свідомість і вся психічна сфера суб'єкта такої поведінки [11, с. 61].

Сьогодні виділяються різні підходи до визначення сутності політичної свідомості. Ю. Шемшученко, В. Бабкін і В. Горбатенко під політичною свідомістю розуміють опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю якого є проблеми влади, формування, розвиток, задоволення інтересів і потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносної самостійності [14, с. 510].

На думку В. Бебика найбільш вживаною є інтерпретація політичної свідомості як сукупності поглядів і настанов, що характеризують ставлення людей до держави, партій, суспільно-політичних організацій, політичних цінностей і цілей розвитку, традицій і норм політичного життя [1, с. 215]. Досить чітко політичну свідомість визначає О. Бабкіна, згідно поглядів якої, політична свідомість є специфічною формою суспільної свідомості, системою відображення в духовному житті людей політичних інтересів і уявлень різних соціальних груп, національних спільнот, суспільства в цілому [18, с. 218]. Особливо конструктивним тут є виділення у політичній свідомості сфери уявлень, без якої будь-яка форма свідомості існувати не може, їх структурування в залежності від рівня політичної свідомості.

Ф. Кирилук, М. Обушний і М. Хилько вважають, що політична свідомість є своєрідним різновидом суспільної свідомості, який віддзеркалює політичне буття суспільства в усій його різноманітності. Сутність політичної свідомості, на думку вчених, полягає в тому, що вона опосередковано відображає політичне життя суспільства у формі певних почуттів і настроїв, поглядів, знань, ідей, які характеризують політико-владні відносини, політичні інтереси суб'єктів політики [19, с. 252-253].

В цілому, широке розмаїття визначень політичної свідомості доцільно об'єднати у наступні основні концепції сучасного розуміння її сутності: рефлексивна концепція, представники якої вважають, що політична свідомість, в основному, має справу з рефлексивною «суб'єктивацією» політики; ідеалістична (від гр. *idea* - уявлення), згідно якої політична свідомість виражає сукупність чуттєвих і теоретичних, раціональних і підсвідомих уявлень індивіда про політику; комплексна концепція, що визначає політичну свідомість як комплекс знань, уявлень, поглядів, думок, суджень, емоційних станів суб'єктів політичного процесу та інші [31].

На відміну від перших двох концепцій, комплексна концепція передбачає включення до змісту політичної свідомості політичних знань як систематизованої сукупності інформації про політичне життя. Поділяючи твердження В. Андрющенка, Л. Губерського й І. Надольного про те, що свідомість людини не може існувати без знань про навколишній світ [25, с. 153], автор вважає за доцільне аналіз політичної свідомості в межах комплексної концепції. У цьому розумінні, політична свідомість є однією із форм суспільної свідомості, що включає в себе політичні знання, уявлення, погляди, оцінки, установки, у формі яких відбувається опосередковане відображення політичного життя суспільства.

Існують різні варіації визначення структури політичної свідомості. Ю. Шемшученко, В. Бабкін і В. Горбатенко виділяють у її структурі такі аспекти, як політико-психологічний (почуття, настрої, наміри, мотиви, установки, переконання, воля та ін.), політико-ідеологічний (цінності, ідеали ідеї, доктрини, концепції, погляди, теорії) та політико-дійовий (свідомість консервативна, ліберальна, реформістська, радикальна тощо) [14, с. 511].

Ф. Кирилук, М. Обушний і М. Хилько до структури політичної свідомості цілком логічно включають політичну самосвідомість, основними структурними елементами

політичної свідомості також вбачають політичні знання та оцінки суб'єктом політичної діяльності інтересів різних соціальних груп [19, с. 255].

Д. Ольшанський, аналізуючи психологічну природу політичної свідомості, виділяє у її структурі два основні блоки компонентів: мотиваційний, що включає в себе політичні потреби, цінності, установки, почуття та емоції, а також пізнавальний блок, до складу якого входять знання, погляди, судження, загальна інформованість, інтерес до політики й переконання [11, с. 65]. Дослідник виділяє такі функціональні форми політичної свідомості як політичні знання, оцінки та переконання [11, с. 66]. Схожу позицію займає О. Бабкіна, яка до структурних елементів індивідуальної політичної свідомості достатньо обґрунтовано відносить політичні знання, оцінки та настанови [18, с. 221].

Виходячи з аналізу перелічених підходів та враховуючи те, що структура політичної свідомості є підсистемою структури більш загальної суспільної свідомості, приходимо до висновку щодо існування таких основних структурних компонентів політичної свідомості, як: політичні знання і уявлення; політичні оцінки, ідеали, погляди, політичні переконання і настанови; емоції і почуття відносно політичного життя; політичні мотиви, інтереси, політична воля; а також політична самосвідомість як здатність аналізувати власну політичну свідомість.

Важливе місце в системі політичної свідомості посідає сфера відображення політичних проблем, залежно від ступеня значущості яких доцільно виділити наступні її форми: індивідуальна свідомість, що відображає індивідуальні політичні проблеми людини; групова, як система відображення спільних проблем певної групи населення; суспільна (загальнодержавна), пов'язана зі сприйняттям загальнодержавних проблеми суспільно-політичного характеру; регіональна, котра відображає спільні проблеми певної групи держав, певного регіону; а також глобалістична (від терміну «глобалістика» - вчення про глобальні проблеми) свідомість, на рівні якої здійснюється відображення глобальних проблем людства.

Термін «глобальні проблеми» з'явився у 60-х роках ХХ ст. У цей час було сформовано новий міждисциплінарний науковий напрямок – глобалістика, як система наукових знань про походження і сучасний стан глобальних проблем, їх класифікацію і обґрунтування практичних соціально-економічних, політичних шляхів їх розв'язання [16; 17, с. 336].

Глобальні політичні проблеми відрізняються тим, що вони зачіпають інтереси і майбутнє всього людства, загрожують всьому людству, в разі якщо не будуть своєчасно вирішені, та вимагають для свого розв'язання зусиль усіх країн і народів [19, с. 747]. Відповідно, під глобальними проблемами сучасності прийнято розуміти такі політичні проблеми, які виникли в процесі розвитку сучасної цивілізації, мають загальнопланетарний характер за масштабами, значенням, способами вирішення й потребують спільних зусиль держав і міжнародних організацій у їх розв'язанні [26, с. 252].

Налічується значна кількість різноманітних класифікацій глобальних проблем людства. Польський політолог А. Боднар серед глобальних політичних проблем виділяє ядерну загрозу знищення людства, проблему вичерпання природних ресурсів, екологічну, продовольчу, демографічну проблеми, проблеми охорони здоров'я та використання космосу [17, с. 337-338].

Український дослідник А. Ходжаян, значно розширює перелік глобальних політичних проблем, поділяючи їх на три групи: проблеми у взаємодії природи і суспільства (сировинна, продовольча, енергетична, екологічна, проблема урбанізації населення), проблеми у сфері суспільних відносин (загроза термоядерної війни, економічна відсталість, локальні, регіональні і міжнародні конфлікти) та проблеми у сфері розвитку людини (зміна природного і соціального середовища під впливом НТР, існування епідемій і тяжких хвороб, проблеми втрати довіри до соціальних інститутів, нестабільність сім'ї, проблема батьків і дітей, міжнародна злочинність, тероризм, наркобізнес, проблема демократизації та охорони прав людини) [26, с. 252].

На думку автора, більш відповідним ознакам глобальних проблем та зручним для їх наукового аналізу є поділ глобальних проблем сучасності на наступні групи:

- проблеми у сфері взаємовідносин людини і природи (забруднення навколишнього середовища, забезпечення людства природними ресурсами, освоєння світового океану та космічного простору);

- проблеми, пов'язані з міжнародними відносинами (військово-політичні проблеми, вирівнювання економічного розвитку країн світу);

- проблеми у площині взаємин людини і суспільства (зростання народжуваності, проблеми охорони здоров'я, розвитку освіти, культури, захисту прав людини, утвердження демократії та ін.) [1, с. 321; 7, с. 349; 15, с. 490-491; 17, с. 338].

Розвиток глобальних проблем людства відбувається під значним впливом тенденцій глобалізації, яка являє собою процес планетарного поєднання усіх сфер людської діяльності, що охоплює виробництво, технологію, торгівлю, культуру, ідеологію, політичні і державні інститути [15, с. 481]. Одним з важливих наслідків і водночас рушійною силою глобалізації є становлення у світі «глобальної людини», формування глобальної свідомості. В науковому вимірі виділяються різні підходи до її розуміння.

Р. Войтович розглядає глобальну свідомість як різновид суспільної свідомості, що утворюється в результаті взаємодії між суспільствами та забезпечує досягнення громадянами глобальної ідентичності, призводить до стандартизації виробництва, культури, мови, системи освіти, сприйняття ідей глобального суспільства. На думку дослідника, глобальна свідомість базується на системі глобальних цінностей, що формуються й сповідуються усією глобальною спільнотою: цінностях ринкової економіки, демократії та громадянського суспільства [4].

Як зазначають С. Іконнікова і В. Большаков, в основі глобальної ідеології, як однієї з форм глобальної свідомості, лежить поняття індивідуалізму, що допомагає реалізувати кінцеву цінність глобалізму, під якою розуміють особисту свободу [23, с. 555]. З аналізу поглядів В. Бабкіна, Ю. Шемшученка і В. Горбатенка випливає, що глобальна свідомість несе в собі такі політичні цінності, як поділ влади, парламентаризм, політичний плюралізм, багатопартійність, дотримання міжнародного права, пріоритет прав людини тощо [14, с. 107]. Т. Возняк і Г. Хоріна звертають увагу на те, що основні риси глобальної свідомості зумовлені потребами Заходу й відображають виключно західне, передусім американське, бачення світу [3; 28]. Як бачимо, спільним у наведених баченнях змісту глобальної свідомості є те, що глобальна свідомість являє собою систему політичних цінностей, ідей, поглядів, переконань, які складають основний зміст глобалізму як ідеології глобалізації.

Поруч із глобальною свідомістю виділяється поняття планетарної свідомості, що, як зазначає Д. Беттельгейзе, характеризується здатністю до осмислення світу в якості єдиної планетарної спільноти та передбачає вибір культурних стратегій не в інтересах тих чи інших груп і корпорацій, а в інтересах всього людства [2].

Не зважаючи на те, що термін «глобалістична свідомість» у політологічній літературі, як правило, не використовується, доцільно виділити наступні основні концепції розуміння її сутності:

- глобалізаційна, в межах якої глобалістична свідомість ототожнюється з глобальною свідомістю, розглядається як наслідок глобалізаційних тенденцій, що складає головний зміст ідеології глобалізації, в основі якої лежать принципи лібералізму;

- прогресистська, що передбачає аналіз глобалістичної свідомості в якості вищого рівня суспільної свідомості, ознакою якого є прагнення до забезпечення гармонійного розвитку людства;

- об'єктивістська, за якою глобалістична свідомість є формою політичної свідомості, що включає в себе політичні знання, уявлення, погляди, оцінки, установки, у формі яких відбувається опосередковане відображення глобальних проблем сучасності.

Виходячи з того, що між глобальною і глобалістичною свідомістю існують певні відмінності, а об'єктивний аналіз останньої, як будь-якого політологічного явища, передбачає всебічне вивчення її як позитивних, так і негативних особливостей, приходимо до висновку, що розгляд глобалістичної свідомості доцільно здійснювати в межах об'єктивістської концепції, що більш чітко визначає її сутність, дозволяє ґрунтовно дослідити її типологію.

Глобалістичну свідомість слід розглядати як специфічну форму політичної свідомості, що являє собою ступінь інтересу до глобальних проблем людства, рівень знань, уявлень, оцінок стосовно значення, змісту, особливостей глобальних політичних проблем, суспільної діяльності, яка здійснюється з метою їхнього розв'язання, усвідомлення оптимальних способів подолання глобальних проблем сучасності, необхідності участі у їх вирішенні, суб'єктивної готовності до такої участі, а також рівень розвитку глобалістичної самосвідомості.

З аналізу вищенаведеної структури політичної свідомості, сутності глобалістичної свідомості випливає, що у структурі останньої виокремлюються пізнавальна, оціночна, емоційна, мотиваційно-вольова сфери та глобалістична самосвідомість.

До пізнавальної сфери глобалістичної свідомості належать політичні знання і уявлення щодо сутності, особливостей глобальних проблем людства, загроз їх вчасної невирішеності, можливих способів розв'язання та діяльності країн і міжнародних організацій, що здійснюється для їх подолання.

Оціночна сфера охоплює власні оцінки значення глобальних політичних проблем, дієвості тих чи інших способів їх вирішення, ефективності практичної діяльності людства, спрямованої на їх розв'язання, погляди і переконання щодо необхідності вирішення чи не вирішення глобальних проблем і необхідних шляхів їх подолання.

Емоційна сфера глобалістичної свідомості складається з емоцій і почуттів, що виникають під час засвоєння, осмислення, оцінювання інформації про глобальні проблеми людства, їх особливості, можливі варіанти загострення чи розв'язання.

До мотиваційно-вольової сфери належить інтерес до глобальних проблем сучасності, мотиви і настанови щодо участі чи неучасті у їх пізнанні і вирішенні, політична воля до такої участі.

Глобалістична самосвідомість є здатністю аналізувати власні знання, уявлення, оцінки, інтереси, мотиви, настанови, що стосуються глобальних проблем людства, інші структурні компоненти своєї глобалістичної свідомості, здійснювати її загальний аналіз.

За аналогією з політичною свідомістю цілком обґрунтованим видається виокремлення таких рівнів глобалістичної свідомості як індивідуальний, груповий і суспільний [18, с. 219-220], а, враховуючи специфіку останньої, доцільно додати до цього переліку її регіональний (міждержавний) та планетарний рівні.

Слід виділити наступні типи глобалістичної свідомості: гуманістична, глобалістично-нейтральна і антигуманістична. Гуманістична свідомість (від лат. *humanitas* – людяність, *humanus* - людяний) характеризується значним інтересом до глобальних проблем людства, наявністю ґрунтовних знань, чітких, об'єктивних уявлень щодо їх сутності, особливостей, загроз їх вчасної невирішеності, можливих способів розв'язання, практичної діяльності людства, що здійснюється для їх подолання, здатністю критично оцінювати ефективність такої діяльності, наявністю переконань у необхідності вирішення глобальних проблем дієвими способами, настанов щодо їх глибокого пізнання і активної участі у їх вирішенні, наявністю політичної волі до такої участі, здатністю до об'єктивного пізнання власної глобалістичної свідомості.

Глобалістично-нейтральна свідомість відрізняється відсутністю інтересу до глобальних проблем людства, низьким рівнем обізнаності й хибністю уявлень щодо їх сутності, байдужим ставленням до необхідності та способів їх вирішення.

Ознаками антигуманістичної свідомості є нездатність об'єктивно оцінювати значення глобальних політичних проблем, переконаність у відсутності необхідності вирішення глобальних проблем людства дієвими способами, наявність настанов щодо недоцільності їх глибокого пізнання і участі у їх розв'язанні, нездатністю до об'єктивного аналізу своєї глобалістичної свідомості.

Аналіз сутності глобалістичної свідомості свідчить про її вкрай важливу роль у планетарному процесі вирішення глобальних проблем людства. Ця специфічна форма політичної свідомості суспільства може стати як нездоланною перепоною на шляху порятунку людства від власноручно створених проблем, так і ключем до їх розв'язання, створення умов для безпечного, гармонійного розвитку людини на планеті. Цим обумовлена висока перспективність подальших наукових розвідок у напрямку дослідження змісту глобалістичної свідомості, розробки методології її всебічного наукового пізнання.

Література:

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина: [Монографія] / Валерій Михайлович Бебик. – К.: МАУП, 2003. – 424 с.
2. Беттельгейзе Д.Д. Феномен планетарної свідомості: філософсько-антропологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Д.Д. Беттельгейзе. – Х, 2007. – 19 с.
3. Возняк Т. Глобалізація як виклик людству / Тарас Возняк // Незалежний культурологічний часопис «І». – Львів. – 2000, – № 19. – С. 27–48.
4. Войтович Р.В. Глобальне суспільство як нова форма соціальної організації у сучасних умовах / Р.В. Войтович // Державне управління: теорія та практика. – 2005. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/phil0/05vrvosu.pdf>
5. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А.Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
6. Головатий М.Ф. Політична психологія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Ф. Головатий – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
7. Зазимко А.З. Політична економія: Структурно-логічний навч. посіб. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 358 с.
8. Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія: Підручник: В 2 ч. – Ч. II. Актуальні проблеми сучасності. – К.: «Альтерпрес», 2002. – 480 с.
9. Карпенко В.Є. Методологічна роль гуманістично-ноосферної концепції у розв'язанні глобальних проблем сучасності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.09 «Філософія науки» / В.Є. Карпенко. – Чернівці, 2008. – 20 с.
10. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 256 с.
11. Ольшанский Д. Политическая психология. – СПб.: Питер, 2002. – 576 с.
12. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. - К.: Кондор, 2009. - 576 с.
13. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III – IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ-2000», 2002. – 544 с.
14. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
15. Політологія: академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. І. Панов (керівн. авт. кол.), Л. М. Герасіна, В. С. Журавський та ін. – 2-е вид., перероб і доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 520 с.

16. Політологія: Навчально-методичний комплекс / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 704 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2299.html>
17. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. – 3-тє вид., перероб і доп. – К.: Знання, 2008. – 384 с.
18. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 1998 – 368 с.
19. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. - 776 с.
20. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2007. – 592 с.
21. Сморгж Л.О. Філософія: Навч. Посібник. – К.: Кондор, 2004. – 416 с.
22. Современный философский словарь / Под ред. д. ф. н., проф. В.Е. Кемерова. – Бишкек: Одиссей, 1996. – 608 с.
23. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підручник / Горбач Н. Я, Гелей С. Д., Росінська З. П. та ін. – Львів: Каменяр, 1992. – 166 с.
24. Третьякова І.С. Міжнародна екологічна безпека в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І.С. Третьякова. – Донецьк, 2008. – 20 с.
25. Філософія: Навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; За ред. І.Ф. Надольного. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Вікар, 2006. – 455 с.
26. Ходжаян А. О. Політична економія: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: Кондор, 2009. – 304 с.
27. Хоменко В.М. Цивілізаційний статус особистості: глобальні проблеми і перспективи розвитку (соціально-філософський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. М. Хоменко. – К., 2002. – 19 с.
28. Хорина Г.П. Глобализм как идеология / Г.П. Хорина // Знание. Понимание. Умение. – М., 2005. – № 1. – С. 71–78.
29. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. – Т.5: П-С. – 2003. – 736 с.
30. Ялі М.Х. Формування нового світового порядку в умовах глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / М.Х. Ялі. – К., 2007. – 21 с.
31. Ярош Б.О., Ярош О.Б. Загальна теорія політики: Навч. посіб. для студ. спец. "Політологія" вищ. навч. закладів. - Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту Ім. Лесі Українки, 2005. - 240 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-560.html>

Колесниченко Р. Н. Глобалистическое сознание: понятие, структура, типология
Рассмотрена сущность глобалистического сознания, определено её понятие, структуру, типологию.

Ключевые слова: сознание, глобалистическое сознание, глобальные проблемы.

Kolisnichenko R. Globalistion consciousness: concept, structure, typology
Essence of globalistion consciousness is considered, its concept, structure, typology is certain.
Key words: consciousness, globalistion consciousness, global problems.